

Константин Петканов

НЕПРОМЕНИМИЯТ

НИЕ, БЪГАРИТЕ, СМЕ КАТО ОГНЕНАТА МАСА НА СЛЪНЦЕТО. ТЕПЪРВА ШЕ ИЗСТИВАМЕ И ШЕ СЛАГАМЕ ОКОВИ НА ИНСТИНКТИТЕ И СТРАСТИТЕ.

ЗАЩО СМЕ ТАКИВА

Истина е, че чужденците ни смятат за байгановци, но да се поддържа, че българинът сам се отъждествява с Алековия герой, е най-малко прибързано. Ако Алеко Константинов го осмива, то е не за да го компрометира пред очите на света, а за да го накара да си отвори очите и да не се придържа толкова о своето, защото за свободния българин е необходимо да излезе от робската си черупка и да пристъпи към развиване на творческите си сили... Истинският тип на новия българин все пак ще се роди в едно примиряване на "първичното" с "модерното", т.е. в намирането на оня ключ на душата, който ще даде възможност върху българската целина да израснат и цветовете на западната култура.

ВЯРАТА НА БЪГАРИНА

Не ще бъдем далече от истината, ако кажем за българина, че е лековерен, без здраво религиозно чувство и в повечето случаи това религиозно чувство не е нищо друго освен суеверие... "Аз Бога мъчно вярвам, та дявола ли ще вярвам?" ... Доброто, любовта към ближния, основата на християнството за него не са нищо друго освен човешчина... а страхът от Бога е притъпен. ... За него всичко върви по един ред: "Бог дал, свети Илия взел". Какво има да се чуди на очевидни неща! Тъй е било, тъй ще бъде до края на света... (Българинът) твърде много обича клетвата... Когато каже много рядко се обръща към Бога: "Господ да те махне", "Чума да те чумоса", "Змия да ти излие очите"... Викат свещеника да чете молитва на болния, но след него веднага пращат за баячката. За българина по-важно е "моженето", откогато "вярването"... Ако болният оздравее за целителя се смята баячката, защото тя се "оращисва" със силите, които то дебат... Обръща голямо внимание на сънищата, търси в тях да отгатне съдбата си. На сън той открива черкви, извори, оброчища. Случайното съвпадение веднага се приема за знамение; съновидецът става ясновидец, внушава си особна сила и започва да тъкува, да предрича бъдещето, да разкрива миналото. Особено при нещастия, били те общонародни или в отделното семейство, той наивно вярва в чудесата на ясновидеца... Особено внимание обръща на тях, които гледат на ръце, на кафе, познават миналото и бъдещето само по един белег...

К. Петканов, **Характерни черти на българина. В: сб. Защо сме такива, София 1994 - 401-412с.**

В забележителното си есе реквием, което Илия Бешков пише няколко седмици след смъртта на Константин Петканов, той шрихира само с едно изречение както физическия, така и духовния образ на писателя: "Коста бе български селянин, който оре и жъне добре, пее хубаво, говори искрено, играе и танцува като гедите си и плаче само от умиление."

Дълъг и лъкатушеш е пътят на Петканов: започва от слънчевата Одринска Тракия, минава през бойните полета на Българската армия в годините 1912-1918, свива обратно към възстановяващата се между войните Бургас и свършва в София. Много надежди губи в превратностите на живота този "едър и широк на ръст човек", но вярата в Бога и любовта към родния край съхранява до последния си гъх. Връща се от Църква през неделния ден на януари 1952 г., когато го връхлита инфаркт: "легна и вече не стана".

Константин Петканов е сред най-продуктивните български писатели - шест страници изпълват само заглавията на книгите му, а пръснатите в различни вестници и списания есета, разкази, статии и интервюта са неизброими.

Това огромно творчество е неделимо свързано с родното село Каваклия, Лозенградско (в произведенията си Петканов превежда топонима на български - Топола, Тополово, някъде го нарича Поляна), с геди и прагеди, с техните борби за черковна и политическа независимост. Много от фамилиите имена на неговите герои и днес се срещат в Бургас и околностите му: Ихчиеви, Касидови, Кадинови, Карабахчиеви, Емперови и т.н. Те са потомци на ония, разпилени от стихията на войната тракийски българи, които, изгубили всичко в ужасната касапница, започват живота си отначало, от голата земя.

Бащата на писателя поп Никола е първият български свещеник в Каваклия. Дотогава службите се водят на гръцки и Божието Слово остава неразбираемо за обикновените миряни. В романа "Вятър ечи" (1933) Петканов разказва как е изпъден гръцкият поп от село Топола и е заменен с българин. Селяните не разбират нищо от думите на гърка и предлагат някой да каже Господната молитва "Отче наш" на български. Такъв човек, млад при това, се намира и още тогава селската управа взема решение той да бъде ръкоположен. Тук писателят всъщност представя ръкополагането на своя баща. Петканов е населил хилядите си страници с работливи и нравствени герои, които не забравят, че Бог е наредил човек с труд и пот да гобива прехраната си. Неговите селяни са неуки хора, за тях е по-важно да живеят християнството, вместо да спорят до безкрай върху неговата догматика. То се е настанило трайно в душите им чрез няколко лаконични принципа: страхът от Бога; Бог всичко вижда; Бог е върховният Творец; Исус е Божият Син.

Първият роман от поредицата "Жътва" - "Старото време" - започва с описанието на страховита виелица. Главният герой Костагин Пендев, след като е подслонил в къщата си

тридесетина керванджии с добитъка им, след като ги е нахранил и настанил да спят, шепне едва чуто кратка молитва: "Боже, благодаря Ти, че си ми дал живот, та да спася живот и така, според силите си, които пак Ти си ми дал, да служа на вечния живот."

Наричат Константин Петканов певец на "игуличния селски бит" от края на ХlХ и първата половина на ХХ век, но в тази оценка (всъщност т. нар. лява критика му я вменява като художествена слабост) не е целият Петканов - той е и истински народопсихолог. И това проличава най-ясно в романа му "Морава звезда кървава" (1934).

Тази книга е връх на творчеството на писателя. Войната се споменава много често на страниците ѝ, които са по-скоро галерия от образи и картини на живота в тила, на живота в село, където няма мъже в младост и сила, защото са на фронта. Според Петканов войната е всепроникващо зло: на бойната линия тя коси цветущата младост, а в тила отприщва развалата, убива радостта, руши морала и разкъсва връзки, осветени от вековни обичаи и традиции. Писателят повече, че неговите герои губят бързо връзката си със земята. Земята, която само Господ Бог може да сътвори, вече не ги привлича. Няколко месеца, откакто са хванали пушките, и войниците отпускарки се превръщат в безделници.

Сред хаоса и общия упадък авторът намира опора в жената - Велика, съпруга на похабения от войната Димо Кралев, е събирателен образ на българската селянка. Спасява я трудът, връзката ѝ със земята, спасява я оня кратичък християнски принцип, за който вече стана гума: страх от Бога. А смъртта ѝ - сама насрег полето - слага край на нейната неизказана мъка.

В предговора към третото издание на "Морава звезда кървава", писан през декември 1978 г., академик Георги Цанев укорява своя събрат (Петканов също е академик от 1945 г.), че любимите му герои са движени от "едни и същи основни мисли, нравствени убеждения и копнежи. Всички те живеят с едно възторжено преклонение пред земята, отгадени са изцяло на своя род (който свързват със земята) и на семейството (което свързват с труда). Те са много религиозни. Говорят непрекъснато за Бога, за земята, за труда." И по-нататък: "Петканов е син на свещеник, роден е в богато патриархално семейство. Талантлив писател, но възпитан в религиозен и консервативен дух, той си остава на консервативни идейни позиции до края на живота. Той живееше с наивното убеждение, че душата на българина е дадена веднъж завинаги и никакви външни, обективни фактори - материални и духовни - не могат да я променят. Своя идеалистичен религиозен светоглед, идеализирането на патриархалния бит, на патриархалната нравственост той не можа да преодолее."

Да укоряваш някого, че произхожда от богато семейство, е несериозно. Друг е въпросът, че "богатият" Петканов превива гръб над нивите от ранното си детство, живее и умира - гано не ме лъже паметта - под наем, докато "беднякът" Цанев и подобните нему имат по-благоприятна съдба. Но да не издребняваме.

Фактът обаче, че Константин Петканов не се променя и при всички обстоятелства остава верен на Бога, е достоен за най-възторжена похвала, това е наистина пример за подражание. Защото от книгата на пророк Исаия (40:8) знаем: "Тревата съхне, цветътъмъ вехне, но словото на нашия Бог ще остане до века."

Константин Николов Петканов (1891 - 1952)

1891 - Роден в с. Каваклия, Лозенградско.

Семейството му участва в църковната борба и в Илинденско-Преображенското въстание

1907 - завършва българска гимназия в Одрин

1910 - 1912 - учителства в Малко Търново, Индже, Лозенградско и Бунархисар, Източна Тракия.

1912 - 1915 - преселва се в България;

доброволец е в Македоно-Одринското опълчение.

Завършва школата за запасни подпоручици в Скопие. Участва в Първата световна война.

Завършва славянска филология в Софийския университет.

1920 - За пръв път печата свои творби в Бургаския вестник "Странджа". От 1921 г.

живее в Бургас; председател е на музикалното дружество и библиотекар в общинската библиотека.

През 1923 г. излиза първата му книга, поемата "Самодива".

1930 - премества се в София, започва особено продуктивен период в творческия му живот.

1932 - оженва се за Драга Минева, която

в годината на сватбата си с К. Петканов за пръв път печата свои творби. Утвърждава се като поетеса на страниците на "Вестник за жената", а по-късно, насърчена от Н. О. Масалитинов, се посвещава на драматургията.

През 30-те К. Петканов сътрудничи на сп. "Завет", "Златорог", "Философски преглед" и др. Той има дългогодишно неразделно приятелство с Илия

Бешков. Въдъхновител е на балета "Нестинарка" от М. Големинов.

Член и секретар на Тракийския комитет.

1933-1934 - Библиотекар на Българо-югославското дружество

1944-1947 - директор на българската литература в Министерството на информацията

1945 - академик.

1952 - умира в София.

Майстор на епичната стихия - издава

12 романа, 3 повести и много

исторически разкази. Обръща особено

внимание на религиозните представи

на българина. Романът "Морава звезда

кървава" е сред най-силните антивоенни

произведения на българската литература.

С него той си спечелва омразата на министъра

на войната, който нарича този роман

"атентат-отрова, чието въздействие е равностранно на цианкалий", а Съюзът на запасните офицери

взема решение. Писателят да върне получените ордени

през войната, в която е участвал.

Речник на българската литература,

София 1982, 3 т., 59-62 с.

Манол Манолов